

Atababa İsmayıloğlu

- Salam, Mehdi müəllim.

Hər dəfə bu sözləri deyəndən sonra qulağımdakı telefonun dəstəyində xeyli fasilə yaranırdı. Handan-hana bəlağətli, təmkinli bir səs eşidilirdi.

- Salam, Atababa.

- Onunla - müəllimim Mehdi Məmmədovla söhbətimiz belə başlayırdı. İstər Azərbaycan Teatr Cəmiyyətində işlədiyimiz dövrdə olsun, istərsə sonrakı vaxtlarda.

Mehdi müəllim salam alanda da, salam verəndə də təmkinli idi. 1967-ci ildən, onun tələbəsi olduğum andan ömrünün sonuna kimi olan dövrdə onun heç vaxt təmkinini pozduğunun, yerinə "haram" qatdığının şahidi olmadım. O heç yerə tələsmirdi, amma heç yerə də gecikmirdi. O qədər ağır işləri necə planlaşdırırdı, necə çatdırırdı bir Allah bilir. Ürəyi də, vəzifələrdə çalışdığı vaxtda kabinetinə giriş də, mənzilinin qapısı da hamının üzünə açıq idi. Yetmişə yaxın tamaşanın, 20-yə yaxın sanballı elmi-kütləvi, publisistik kitabın, K.S.Stanislavskinin "Aktyorun öz üzərində işi" kimi sanballı bir əsərin və doqquz pyesin tərcüməçisi, yüzlərlə məqalənin müəllifi Mehdi Məmmədov... Hələ onun sevdiyi pedaqoqluq fəaliyyəti, tələbələrində qayğısı... Adamı təəccüb bürüyür, o, həmin yerləşlə, təmkinlə bu qədər işin öhdəsindən görəsən necə gəlirdi?! Bu insanın televiziyada, radioda çıxışlarını da bura əlavə etsək, adamı heyrət bürüyür. Mən onu tanıdığım andan son gününə kimi hansısa bir işi başdansa gördüyünün şahidi olmadım. Bəli, hər şeyə məsuliyyətlə yanaşırdı, yazdığı hər məqalədən, oynadığı hər roldan tutmuş hazırladığı tamaşalar, çıxış etdiyi hər veriliş böyük ajiotaj yaradır, tarixə həkk olunurdu. Hər dəfə düşünürəm ki, bu boyda insanın böyüklüyü bəs niyə görülmürdü ki? Amma, keçmiş də olsa, kədərli də olsa mən onun böyüklüyünün şahidi oldum. Təəssüf ki, dünyasını dəyişdiyi gün... Daha dəqiq desəm, 1988-ci il yanvarın 28-də...

Axtalanmış ölkələrdə ən çox artan əhalidir;

*Həm sovet, həm də indiki çağda yaşayan
adamların çoxu dəyişib olub - kentavr...*

*Şərəf insanı daxildən, şöhrət zahirdən
parıldadır...*

*Düz yolla gedəndə də dörd yol
ayrıcındasan...*

*İndini keçmişlə doldursan, gələcəyinə yer
qalmaz...*

*Bu oyunbaz dünyada onun komediya kralı ilə,
faciəsinin təlxəyi arasında elə ciddi fərq
yoxdur...*

*Pərdə qalxır, səhnədə heç kim yoxdur...
Mənbilən, budur - Modernizm,
Postmodernizm və başqa dəbdə olan
"izmlər"....*

*Rahid Ulusel
Narın düşüncələr"dən...*

O günü indi də xatırlayıram. Teatr Cəmiyyətində işləyirdim. Saat 1100-radələrində sədrimiz, Xalq artisti Şəmsi Bədəlbəyli mənim otağımın qapısını açıq görüb: - "Sabahın xeyir" deyərək, kabinetinə yollandı. Sədr gəlmişdi. O gələndən bir-iki saat sonra kimsə heç yerə getmirdi. Hamı iş başında oturub sədrin ona hansı tapşırıq verəcəyini gözləyirdi. Başım yazı-pozuya qarışmışdı. Selektorun - sədrlə birbaşa telefonun zənginə başımı qaldırıb qeyri-adi cəldliklə dəstəyi götürdüm.

- Bəli, Şəmsi müəllim - deməyimlə, sədrin həyəcanlı, titrəyişli səsinə eşitdim.

- Bura gəl, təcili!...

Demək, nəşə baş verib... Bir göz qırpmında özümü Cəmiyyətin üçüncü mərtəbəsindəki dəhlizin bu başından o başına - sədrin otağına atdım. Şəmsi müəllim ayaq üstündəydi, rəngi ağappaq ağarmışdı. Yanında Qarık adlı sürücüsü dayanmışdı:

- "Kommunist" qəzetinin birinci mərtəbəsindəki dəlləkxanaya qaç. Qarık deyir ki, orada Mehdi müəllim...

...Mən dəlləkxanaya yaxınlaşanda ordan iki nəfər ağxalatlı çıxırdı. Mənim qışın bu çağında papaqsız, paltosuz dəlləkxanaya yüyürdüyümü gördükdə ayaq saxladılar. Rus dilində "o, artıq keçinib" dedilər. Özümü dəlləkxanaya saldım. Stollar, kreslolar yana çəkilməmiş, Mehdi Məmmədovu dəlləkxananın ortasında uzatmışdılar. Mən əvvəllər də həmin dəlləkxanada olmuşdum. Otaq kiçik deyildi. Amma indi, sanki kiçilmişdi. Mehdi müəllim də mənim gördüyüm boyda deyildi. Gözümə qat-qat böyük görünürdü. Sonradan bu mənzərə gözümlün qarşısında canlanarkən başa düşdüm ki, əksinə, "müəllim" indi olduğu boyda görünürdü. Sağlığında biz onun böyüklüyünü görməmişik. O nəinki böyük bir otağa, heç zəmanəsinə sığmırdı, elə ona görə də... Bunu o özü də bilirdi və

deyirdi. Amma birbaşa yox, tərcümə edib tamaşaya qoyduğu Maksim Qorkinin "Meşşanlar" pyesindəki Teterov rolu vasitəsilə. Həmin rolu Məmmədova Şeyxzamanovla yanaşı Mehdi müəllimin özü də ifa edirdi. Orada bir cümlə var: "Həyat düz adamlara boy vermir". Mehdi müəllimin o cümləni necə yağıyla dediği indi də mənim yadımdadır. Nə edəsən ki, bu, həqiqət idi.

* * *

Mehdi müəllimin yazdığı kitablar bu gün də dərs vəsaiti kimi öyrənilir. Yenidən çap olunmadığı üçün əldən-ələ gəzir. Amma, onu Milli Elmlər Akademiyasına heç müxbir üzvlüyünə də seçmədilər. O, heç kimə şikayət etmədi, özünü heç o yerə də qoymadı. Dərdini tələbələrindən birinə demişdi:

- Sonradan başa düşdüm ki, məndən "şirma" kimi istifadə etmişlər.

İndi hansı həmin dövrdə ondan "şirma" kimi istifadə edib, akademik olanlar? Onların kitabları, məqalələri hardadır? Bu gün elmi iş yazarlar, teatrşünaslıqdan və səhnə sənətindən dərs deyənlər, estetika ilə maraqlananlar Mehdi Məmmədovun "Moskva Bədaye Teatrı", "SSRİ Xalq artisti M.A.Əliyev", "Malı teatr", "Böyük vətəndaş, dahi sənətkar", "Həyat və sənət yollarında", "Azəri dramaturgiyasının estetik problemləri", "Estetika haqqında söhbətlər", "Rejissor sənəti", "Hüseyn Ərəblinski", "Onun sənət ulduzu", "Acı fəryadlar, şirin arzular" və s. kitablarından bəhrələnilir.

Bu əsərlər böyük sənətkarın teatrşünaslıq və estetika sahəsindəki fəaliyyətidir. Buraya onun böyük səhnə islahatçısı Stanislavskidən tərcümə etdiyi "Aktyorun öz üzərində işi" kitabını da əlavə etsək, onun elmi fəaliyyətinin fəzası gözlərimiz önündə canlanır. Bəli, Mehdi müəllim

böyük rejissor və aktyor olmaqdan savayı, teatrşünas-alim, filosof və estət idi. Təsadüfi deyil ki, "Azəri dramaturgiyasının problemləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə edərkən ona fəlsəfə elmləri doktoru alimlik dərəcəsi də vermək istəyirdilər. Əslində, böyük sənətkarın bütün yazdıqlarının mayasında və qayəsində böyük bir fəlsəfi düşüncə, təfəkkür vardı. O, tədris prosesində dünyanın bir çox filosoflarından və ədəbiyyatşünaslarından misallar çəkə də, onları dərinlən bilsə də, əslində marksist idi. Marksizm fəlsəfəsini dərinlən bilirdi, ondan qaynaqlanırdı. Digər fəlsəfələrə də elə marksizm nöqtəyi-nəzərindən qiymət verirdi. Onun marksizmi ilə zəmanəsinin popülist marksistləri arasında yerdən-göyə qədər fərq vardı. Mehdi müəllimi marksizmə çəkən insanların bərabər yaşaması, eyni hüquqlara sahiblik fəlsəfəsi idi. Ədalət, haqq - onun üçün hər şeydən üstün idi. Kitablarında hətta Nizamidən belə misal çəkərək bütün insanları eyni hüquqda, maddi sıxıntıdan uzaq görmək istəyirdi. Onun rejissorluğunun da qayəsində bu niyyət və amal kök salmışdı. Hazırladığı bütün tamaşalarının qayəsində insanlar üçün, daha dəqiq ifadə etsək - insanlıq üçün yangı vardı. Onun üçün sənət də, elm də bir amala xidmət edirdi. İnsanların xoşbəxt, qayğısız yaşamasına!

Zaman keçdikcə, ictimai-siyasi mühit dəyişdikcə, Mehdi Məmmədov əqidəcə dəyişmirdi. Əslində onu əqidəsindən döndərmək qeyri-mümkündü. Bəs tamaşalardakı fərq nədəydi? Onun getdikcə müdrikləşməyi! İstər sənətdə, istərsə də elmdə daha dərinlərə baş vururdu. Sənətkar daim axtarışda idi. Hətta gənclik illərində Gəncə Dövlət Dram Teatrında işlədiyi dövrdə də Mehdi Məmmədovun rejissor

kimi yaradıcılığının ən məhsuldar dövrü Gəncə Teatrında işlədiyi illərdir. Bu teatrın səhnəsində o, 15 tamaşa qurmuşdu. Elə il olmuşdu ki, gənc rejissor bir ildə hətta beş tamaşa hazırlamışdı. Sonralar bu "rekordu" o, bir daha təkrar etmədi. Ümumiyyətlə, belə sürət, tələsiklik Mehdi müəllimin nə xasiyyətinə, nə də sənətinə xas deyildi. Amma başqa bir yol, çarə də yoxuydu. O zaman həkimlər də, müəllimlər də, fəhlə və kəndli sinfi də belə işləyirdi. Amma bu tamaşaların heç birində başdansaovduluq olmamışdı. Əksinə, rejissorun bu quruluşlarının hamısı nümunəvi tamaşalar idi. O, gecə-gündüz işləyirdi. Özü də kimsəni təqlid etmirdi. Gəncə teatrında ondan narazı qalan aktyorlar da vardı, razı qalanlar da... Mən Teatr Cəmiyyətində işləyəndə Gəncə teatrının aktyorlarının bir söhbətinin şahidi oldum. Onlar danışdırlar ki, Mehdi müəllim hazırladığı tamaşaların birində qərribə eksperiment edib. Əsərin əvvəlindən deyil, sonrakı

pərdələrindən hazırlamağa başlayıb. Əvvəl rejissorun bu eksperimenti onları çaşdırıb; tərəddüd göstərənələr, etiraz edənlər də olub. Amma elə ki, sonda tamaşa uğurlu alınıb, rejissorun bu yeniliyini alqışlayıblar. Təxminən buna oxşar bir eksperimenti Mehdi Məmmədov 1955-ci ildə hazırladığı "Hacı Qəmbər" tamaşasında da işlədib. Bu haqda mənə rəhmətlik Barat Şekinskaya danışmışdı. 1955-ci ildə, indiki Akademik Milli Dram Teatrında "Hacı Qəmbər" tamaşasının səhnə məşqləri başlayarkən, aktyorların hələ rollarını tam əzbərləmədikləri bir vaxtda Mehdi Məmmədov aktyorlara rol dəftərlərini kənara qoymağı təklif edir. Sonra həmin şəkildə baş verən hadisələri onlara bir daha

xatırladır, onlara təklif olunan vəziyyəti başa salır. Deyir ki, elə bilin siz özünüz bu vəziyyətə düşmüşünüz. Bu vəziyyətdə insan nə edə bilərsə, o cür oynayın. Onlara düşünmək üçün də müəyyən vaxt verir. Sonra isə aktyorların “rejissorsuz” sərbəst məşqini izləyir. İndi sual oluna bilər - belə məşqlər nə üçündür?! Şübhəsiz aktyorların rollarını nə dərəcədə başa düşdüklərini, nə qədər tamaşaçıya çatdırma bildiyini öyrənmək üçün... Məhz bundan sonra ona hansı aktyorun rolunu nə dərəcədə başa düşdüyü, mənimsədiyi aydın olur. Bu onun aktyorlarla iş metodu idi. Mehdi Məmmədov rejissor yaradıcılığının hər üç dövründə də aktyorlarla işləməyə üstünlük verirdi. O, aktyorlardan maksimum dərəcədə istədiyini almağa çalışırdı...

Mehdi Məmmədovun “Müfəttiş”i dünya teatrlarında, xüsusən də bu əsərin “doğma vətəni” Rusiyada hazırlanan bütün “Müfəttiş” tamaşalarından fərqlənirdi. “Müfəttiş” tamaşasında o zaman teatrın ən güclü komik aktyoru Mirzağa Əliyevə rol vermişdi. Amma bu qüdrətli sənətkar nə Xlestakov, nə də Bələdiyyə rəisi rolunda çıxış edirdi. O, tamaşada ən kiçik bir rol, Xlestakovun nökrəi Osipi canlandırırdı. “Müfəttiş” pyesinə bələd olanlar yaxşı bilir ki, orada Osipdən başqa digər obrazların hamısı əxlaqsız, xalqın var-dövlətini talayan rüşvətxorlar, tüfeylilərdir. Bəs bu talanmanın əziyyətini kim çəkir? Bax, rejissoru da düşündürən bu məsələ idi. Osip də sizin birinizdir, buyurun, onun güzəranına baxın. Sonradan görkəmli teatr tənqidçisi Cəfər Cəfərov bu roldan söhbət düşdükdə yazacaqdı: - “M.A.Əliyevin ifasında Osip roluna gəldikdə isə, demək lazımdır ki, onun əhəmiyyəti uğurlu bir ifa olması ilə məhdudlaşmırdı, bu rol bütünlükdə tamaşanın ideya-psixoloji ahəngini tapmaqda rejissoru kömək edirdi. “M.Əliyev mənim üçün kamerton rolunu oynayırdı, - deyə Məmmədov xatırlayırdı: - Ona əsasən mən səhnə sənətkarlığına sədaqətin və bütövlükdə tamaşanın həyatilik gücünün dərəcəsini yoxlayırdım”. M.Əliyev Osip rolunu “heyrət doğuran bir dərəcədə sadə, təbii, hər cür süni effektlərsiz, ağıllı, məntiqli və həmişə də hər yerdə inandırıcı oynayırdı”. M.Məmmədovun bir rejissor kimi can atdığı əsas məqsəd bu idi.

Mirzağa Əliyev Mehdi Məmmədovun sevdiyi aktyorlardan idi. Bir

dəfə onun haqqında söhbət düşəndə dedi ki, Stanislavski sistemi bu kimi nadir sənətkarlara aid deyil. Onlar bir anın içində başqalaşır rola girə bilirlər. Amma SSRİ-nin ən böyük fəxri adını daşıyan bir sənətkarı kiçik bir rola razı salmaq elə də asan məsələ deyildi. Görünür, Mehdi Məmmədov bu məşhur komik aktyorun yaradıcılığında və hətta həyatındakı dramatikliyi, onun üsyankar təbiətini görə bilmişdi. Axı Mirzağa Əliyev inqilab təmayüllü “Həmiyyət” truppasının yaradıcısı olmuş, inqilabi ruhlu şeir oxuduğu üçün çar hökuməti tərəfindən Volqaboyuna sürgün olunmuşdu...

Ümumiyyətlə, ayrı-ayrı istinalar nəzərə alınmazsa, dövrünün böyük sənətkarları siyasətçilərdən, hökmdarlardan daha uzağı görə bilirlər. Onların yaşadığı zamanda faciəsi və öləndən sonra xoşbəxtliyi ondadır ki, gördüklərinə göz yuma bilmirlər. Elə Mehdi Məmmədov da susa bilmirdi. “Dəli yığıncağı”nda olduğu kimi...

Yeri gəlmişkən, yadıma bir əhvalat düşdü. Bir dəfə dərs prosesində marksist estetikadan söhbət düşdü. Mehdi müəllim bir çox hallarda marksizmin düzgün anlaşılmadığını bildirdi. Sonra da ona teatr texnikumunda dərs deyən Hüseyn Cavid yada saldı. Bildirdi ki, marksizmi anlamayanlar Hüseyn Cavid əsərlərini də qavraya bilməzlər. Danışdı ki; - bir dəfə Hüseyn Cavid dərsə əsəbi gəlmişdi. Əsəbdən qıpqırmızı qızarmışdı. Əlində pyesləri toplanmış kitab vardı. Kitabın qıraqlarını özündən asılı olmayaraq, hirsindən didik-didik etmişdi. O, bizə dedi ki, mən onlara Marksdan da misal çəkdim. Amma razılaşmadılar, çünki marksizmi bilmirlər. (Sonralar Mehdi müəllimin bu xatirəsini rəhmətlik müəllimim Turan xanıma da danışdım. Turan xanım: “Bilirəm” - dedi.)

Bəli, Mehdi Məmmədov müəllimi Hüseyn Cavidin yaradıcılığını dərinləndirən bilir və sevirdi. Əlbəttə ki, dramaturqun “İblis” pyesini də. Hələ 60-cı illərin sonunda dərs zamanı müxtəlif pyeslərlə yanaşı, “İblis” pyesindən də söhbət düşmüşdü. Marksist Mehdi Məmmədov dinə meyilli deyildi. Amma İblisin ünvanını tələbələrinə dəqiq nişan verirdi. O, İblisin yaranışıyla bağlı dini nöqteyi-nəzərdən deyilənləri izah edəndən sonra öz mülahizəsini diqqətə çatdırırdı. Bildirdi ki, İblisi dini kitablarda, —→

əfsanələrdə deyil insanlarda axtarın. İnsanın qəlbi çirkinləşəndə siz əsl İblisi görə bilərsiniz. Dini kitablardakı İblis elə bu iblisləşmiş insandır. Əslinə qalarsa, dini kitablardakı İblis ibrət üçündür. Ən təhlükəli İblis - insanın qəlbindəki İblisdir. Bu İblisin məənəviyyəti, xisləti başqalarının haqqı üzərində qurulub. Bu işə müharibələrə, inqilablara, səfətlərə, ictimai həyatdakı partlayışlara, bir sözlə qan və qovğalarla nəticələnən bir həyata gətirib çıxarır. Elə "İblis" tamaşasının qayəsində də bu məsələlər dururdu...

...“İblis”dən sonra da bu böyük sənətkar yeni tamaşalar hazırlamaq istəyirdi. Amma görəsən həmin tamaşada o, bədii cəhətdən “İblis”dən dərin, daha mükəmməl fikir deyə biləcəkdimi? “İblis” onun son tamaşası oldu. Bəlkə də ona görə ki, “İblis”dən sonra bu dünyada qalmağa nə hacət?!

P.S. Yadıma bir əhvalat düşdü. Daha doğrusu, həmişə gözümün qarşısında canlanan bir epizod. 1968-ci ilin sonunda Mehdi Məmmədov Lev Tolstoyun “Canlı meyit” pyesini Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında tamaşaya qoymuşdu. Seminarların birini də həmin quruluşun müzakirəsinə həsr etmişdi. Bir-bir bizi qaldırıb tamaşa haqqında fikirlərimizi soruşurdu. Hələ göylə gedən vaxtımız idi. Tamaşanı nadancasına tənqid də edirdik, yersiz tərifi sözlər də deyirdik. Mehdi müəllim də diqqətlə qulaq asırdı. Sonda yekun sözünü dedi. Bildirdi ki, sizin rejissor işi ilə bağlı tənqidləriniz mənə aiddir. Bu haqda fikirləşərim. Amma aktyor ifasıyla bağlı tənqidi fikirləriniz haqqında siz fikirləşin. Maşa - Şəfiqə Məmmədova və Saşa Səfurə İbrahimovanı tənqid etmək ən azından insafsızlıqdır. Danışa-danışa auditoriyaya göz

gəzdirirdi. Birdən gözü tələbə yoldaşımız Nailə Tərhanovaya sataşdı. Nailə müəllimin gözündən yayınıb, fikrini bildirməmiş yeganə tələbə idi. Ondən tamaşa haqqında fikrini soruşdu. Nailə çox güman ki, əsərə baxmamışdı, amma əlində yalançının şahidi kimi tamaşanın proqramını tutmuşdu. Bir an duruxdu, sonra - “Yaxşı tamaşadır” - dedi. Şübhəsiz ki, Mehdi müəllim “yaxşı” kəlməsi ilə razılaşmayacaqdı. Elə də oldu.

- Yaxşı, bir halda ki, deyirsən, yaxşıdır, onda bu yaxşılığı izah et, de görək nə yaxşıdır.

Nailə əlindəki proqrama baxa-baxa

yenə duruxdu. Sonra nəşə tapmış kimi dilləndi:

- Yaxşı odur ki, baş rolu iki aktyor oynayır.

Mehdi müəllimin üzündə sevinc göründü. O zaman Nailənin baş rol dediyi Protasov rolunu Mehdi müəllimin özüylə yanaşı görkəmli aktyor Əli Zeynalov da ifa edirdi. Hər aktyorun özünün rola yanaşma tərzi vardı. Bir-birlərini təkrarlamırdılar. Mehdi müəllim də, biz tələbələr də belə düşünürdük ki, Nailə bu haqda danışacaq. Nailə hıqqana-hıqqana dilləndi:

- Yaxşı odur ki, biri öləndə o biri həmin rolu oynaya bilər.

Bu sözdən sonra Mehdi müəllim uğunub özündən getdi. Mən ilk və sonuncu dəfə idi ki, onu gözü yaşarincaya qədər gülən gördüm.

İndi hər zaman o mənzərə yadıma düşəndə elə bilirəm ki, ustad öz ölümünə gülürdü.

Ölüm neynədi ki?! ...Mehdi müəllim yaşasaydı da onun 100 illik yubileyi qeyd olunacaqdı, yaşamasaydı da...

Mehdi əmimin ən böyük məhəbbəti...

SSRİ xalq artisti, rejissor, aktyor, alim və pedaqoq əmim, Mehdi Əsədulla oğlu Məmmədovun teatr sənətinə vurğunluğu Şuşadan Bakıya köçəndən sonra başlanıb.

Mehdi müəllimin xatirələrində bu sətirlərlə rastlaşırıq: "Teatrın havası, eşqi məni rahat buraxmır, elə bil cavab istəyir, qərar gözləyirdi. Peşə seçmək, həyatda öz yolunu tapmaq vaxtı çatanda atamın arzusuna qarşı durmalı oldum". Yadıma düşür ki, mənim valideynlərimin dediyinə görə, tanışları dindar Əsədulla kişidən soruşanda ki, "Hacı, oğlun hansı peşənin sahibidir?" o da sıxıla-sıxıla deyərmiş ki, "müəllim olmağa hazırlaşır".

Sənət aləmində güzəştə getmək, yaradıcılığa səthi yanaşmaq ona həmişə yad olub. Xarakterindəki bu cəhət, ömürlük qəbul etdiyi yaradıcılıq amalı hələ gənclik illərində özünü göstərmiş, onun sənətə baxışlarını birdəfəlik müəyyənləşdirmişdi. Bunun bariz nümunələrini

tapmaq üçün uzaq illərə dönək. Abbas Mirzə Şərifzadəni özünə ustad, sənət ideali sayan Mehdi 18 yaşında ikən dahi aktyorun quruluş verdiyi "Dağılan tifaq" tamaşası ilə bağlı məqalə yazıb teatr aləmində hamının şəksiz olaraq böyük nüfuz sahibi saydığı sənətkarı tənqid etmişdi. Bu nə deməkdir? Səhnədə ideal sandığı sənətkarı inkar etmək, bir az da sərt desək, ustada xor baxmaq idimi? Xeyr! Böyük teatr bilicisi Cəfər

Cəfərovun da yazdığı kimi, "gənc Mehдинin tənqidi qeydləri prinsipial əhəmiyyət daşıyırdı, klassik əsərə düzgün münasibətdən irəli gəlirdi. Bu sualın cavabını eyni zamanda gənc Mehдинin daxilində gəzdirdiyi və sonralar birmənalı şəkildə formalaşdırdığı şəxsi mövqeyində axtarmaq lazımdır".

Mehdi Məmmədov, "Teatr düşüncələri" adlı kitabında yazır: "Mən anladım ki, teatra məhəbbət təkcə duyğudan, hissdən, həvəsdən ibarət ola bilməz. Bu məhəbbət ağıl, əqidə, inam anlayışından ayrı deyil. Teatra məhəbbət heç də sadəcə həvəs deyil, həvəslə qəbul

edilmiş vəzifədir. Xoş bir məşğuliyyət deyil, qürurla daşınan məsuliyyətdir".

...Sənət aləmində möhkəm əqidə sahibi, inam və məsuliyyət daşıyıcısı olan Mehdi Məmmədovun sənətkar şəxsiyyətinin özülü məhz həmin illərdə qoyulub. Və bu yaradıcılıq prosesi iki böyük sənətkarın aktyor və rejissor Abbas Mirzə Şərifzadənin və şair, dramaturq Hüseyn Cavidin yaxından iştirakı ilə baş tutub.

Azərbaycanda Teatr texnikumunda aldığı biliklərlə kifayətlənməyən gənc Mehdi Moskvada Dövlət Teatr Sənəti İnstitutuna daxil olur. İnstitutu bitirdikdən sonra ona Moskvada qalıb işləməyi təklif edirlər. Qalmır. Halbuki onun qarşısında Moskva teatrlarının birində tamaşalar hazırlamaq, yaxud Teatr sənəti institutunda dərs demək və beləliklə məşhurlaşmaq, o vaxtkı paytaxt ictimaiyyətinin diqqətini cəlb etmək perspektivi açılmışdı. Bütün bunlar onu şimikləndirmədi, Vətəninə qayıtmaq, milli teatr sənətinə, Azərbaycan mədəniyyətinə, xalqına xidmət etmək məqsədindən, amaldan döndərmədi. O, qayıtdı və bir-birinin ardınca Azərbaycan teatr tarixinin qiymətli səhifələri sayılan tamaşalar hazırladı.

Mehdi Məmmədovun quruluş verdiyi tamaşaların hazırlıq prosesi barədə xüsusi danışmaq gərəkdir. Məşqlər ondan ötrü az qala dini ayın qədər müqəddəs sayılırdı. "İblis" tamaşasının hazırlıq dövründə məşqə gecikən bəzi aktyorlara söylədiyi sözlər indi az qala zərbi-məsələ çevrilib. "İblis" tamaşasında kiçik yaşlı bir oğlan səhnədə sözsüz rolda görünməliyi. Bu balaca ifaçı məşqlərə çox səliqə ilə, vaxtılı-vaxtında gəlirmiş. Amma sonra o da bir sıra tanınmış ifaçılar kimi nizam-intizamı pozmağa başlayır. Mehdi müəllim aktyorları bir yerə toplayıb, acı təbəssümlə: "Bu uşaq məşqlərə həmişə səliqə ilə gəlirdi. Bu, ondan sizə nümunə. Sonra o da gecikməyə başladı. Bu işə sizdən ona nümunə"

"Əsrinin yetimidir dahilər" "Xəyyam" tamaşasında söylənilən bu kədərli misra adlarını çəkdiyim digər tamaşaların da leytmotivi, Mehdi Məmmədovun rejissor konsepsiyasının ən doğru ifadəsidir.

Mehdi Məmmədov teatri həyatda hər şeyə qısqanırdı. Hətta insanların böyük əksərinin sevdiyi futbola da. Bu, əlbəttə, onun teatra böyük sevgisindən irəli gəlirdi. Mən bu sevginin başqa təzahürünü dahi aktyor Hüseyn Ərəblinskinin şərəfinə keçirilən yubiley tədbirində görmüşəm. H.Ərəblinski həyatından onun faciəsindən danışan Mehdi Məmmədovun çıxışı əsnasında... kövrəldiyi an indi də gözümün qabağındadır... Teatra olan bu məhəbbət, məhz Mehdi Məmmədova məxsus həmişəyaşar məhəbbət idi və o, ömrünün sonunadək içində bəslədiyi bu hissləri özü ilə bərabər daşdı, özündən sonrasa tələbələrinə, yetirmələrinə əmanət etdi...

Əsəd Məmmədov
teatrşünas

deyir. Halbuki, əksinə olmalı idi.

Sənət etikasını bütün həyatı və yaradıcılığı boyu uca tutan Mehdi Məmmədov qurduğu tamaşalarda özünün vətəndaşlıq, sənətkar mövqeyini də yüksək mərtəbədə qoruyub saxlayırdı. Həm də bunu şüarçılıqla, fəlsəfi məzmunla, düşünən beyinlərin, yüksək estetik zövq sahiblərinin gözlədiyi tərzdə tamaşaçılara çatdırırdı. Yaradıcılığının və həyatının son dövrünə təsadüf edən "Canlı meyit", "Leyli və Məcnun", "Xəyyam", "Dəli yığıncağı", "İblis" əsərlərinə verdiyi quruluşları götürsək, fikrimizin təsdiqinə yetər.